

Vodič kroz fondove i zbirke Državnog arhiva u Zagrebu trebao bi biti putokaz i inspiracija daljnjim naporima u izradi vodiča i drugih obavijesnih pomagala. Impresionira njegova ujednačenost i pragmatičnost te uvođenje signature kao opisne jedinice. Korisnici će svakako u njemu dobiti dovoljnu količinu informacija, npr. o obitelji Gruenwald, ukoliko ih ne zanima daljnje istraživanje tog fonda. Tek kada posegnu za inventarom, moći će naručivati pojedine signature kako bi obavili daljnje istraživanje.

Dopustite mi, molim vas, da nisam uspio primijetiti baš sve dobre i loše strane ovog Vodiča. Ovo je tek početak krasnog druženja s njim.

Boris Suljagić

Vodič kroz arhivske fondove i zbirke Državnog arhiva u Osijeku. Osijek, 2007. 235 str.

Podnaslov Vodiča upozorava da je u njemu gradivo evidentirano sa stanjem krajem 2006. godine.

Vodič započinje kratkim objašnjenjem korištenih kratica i popratnim uputama s podacima o sastavnim elementima opisa pojedinog arhivskog fonda. U napomeni na ovoj stranici istaknuto je da je čitav tekst vodiča objavljen i priložen u digitalnom pdf obliku na kraju knjige, radi bržeg i lakšeg pretraživanja, pa su stoga izostavljena uobičajena kazala. Vodič je strukturiran donekle u obliku vrste zbornika, tekstovi čak popraćeni bilješkama, kojemu je okosnica klasifikacijska podjela arhivskog gradiva fondova i zbirki uokvirena u zasebna poglavlja koje autorski obrađuju arhivisti Državnog arhiva u Osijeku. Prema koncepciji Vodiča, uz podatke preglednog sadržaja koji uključuju: signaturu fonda, naziv i mjesto djelovanja stvaratelja te granične godine njegova trajanja, uz raspon godina sačuvanoga gradiva i količinu izraženu u tehničkim jedinicama i dužnim metrima te navedenom kraticom obavijesnog pomagala, odabrani su fondovi obogaćeni historijatom stvaratelja i sadržajnom fizionomijom fonda.

Uvod ravnatelja Stjepana Sršana povijesni je pregled arhivske službe Državnog arhiva u Osijeku, službeno osnovanog kao osječka ispostava tada Državnog arhiva u Zagrebu 1947, a osamostaljenog pod nazivom Arhiv u Osijeku 1956. odnosno 1957. godine, te osvrt na značenje gradiva koje je u njemu pohranjeno.

Vilim Matić zaslužan je za pripremu nekoliko poglavlja ovog vodiča, iako nažalost sâm nije doživio i njegovo objavljivanje. Poglavlje o značajnijem gradivu u arhivu u Osijeku, koje potpisuje Matić, nudi sažet i sadržajan presjek kroz fondove i zbirke osječkog arhiva i upozorava na najvažnije cjeline, koje zbog vrijednosti ili obima zaslužuju posebno isticanje i predstavljaju kulturno blago čija važnost nadilazi lokalne i regionalne okvire.

Jedno od uvodnih poglavlja Vodiča naslovljeno je Zaštita arhivskog gradiva na terenu, kojim Ljerka Šimunić pregledno upoznaje čitatelja s postupanjem s gradivom izvan arhiva sukladno normativnim propisima iz arhivske djelatnosti.

Pregled arhivskoga gradiva Državnog arhiva u Osijeku započinje onim iz skupine uprave i javnih službi. Budući da u većini arhiva, očito i u Arhivu u Osijeku, upravo ta cjelina sadrži najobimnije i najvrednije gradivo, za potrebe ovog Vodiča ono je vremenski razdijeljeno godinom 1945. Razdoblje do ove prijelomne godine priredio je Vilim Matić, predstavivši tijela komorskih općina s gradivom od 17. stoljeća do 1809. kada počinje djelovati gradska samouprava odnosno poglavarstvo, sa oko 900 d/m dokumentacije. Gradivo kotarskih oblasti i upravnih općina istoga razdoblja, naspram prethodnoga, manjeg je obima i značenja. Fond Poglavarstva slobodnog i kraljevskog grada Osijeka, 1809-1945. u ovoj je skupini opisan s podrobnom upravnom poviješću stvaratelja, a s obzirom na njegovu vrijednost za područje Osijeka, sve su arhivske serije fonda sadržajno obrađene s relevantnim komentarima institucionalnog ustroja i njegovih funkcija. Arhivsko gradivo organa uprave nakon 1945. poglavlje je koje donosi 290 fondova, prateći teritorijalno-hijerarhijsku podjelu narodnih odbora na oblasne, okružne, kotarske te mjesne, gradske i općinske razine do skupština i zajednice općina Osijek. Cjelinu je priredila Vesna Božić-Drljača.

Melita Rončević pobrinula se predstaviti 50-ak fondova pravosudnih tijela u poglavlju o arhivskom gradivu pravosudnih organa iz razdoblja 1850-1990, istaknuvši fond Kraljevskog sudbenog stola u Osijeku kao najznačajniji. Fondovi pravosuđa nižu se unutar cjelina: a) županijski, okružni, oblasni sudovi, b) kotarski/općinski sudovi (1. stupanj), c) trgovački sudovi, d) posebni sudovi (radni, sudovi udruženog rada i dr.), e) državna odvjetništva /tužiteljstva/pravobraniteljstva, f) javni bilježnici. Veći je dio fondova opisan na razini pojedinoga, dok je za neke skupine istaknut zajednički prikaz.

Nekoliko klasifikacijskih skupina arhivskih fondova DA u Osijeku priredila je Ljiljana Dominković. Prva od njih cjelina je arhivskog gradiva vojnih jedinica, ustanova i organizacija kojoj je u ovome arhivu pripadalo 5 fondova: dva iz razdoblja 19. stoljeća do II. svjetskog rata, jedan čiji je tvorac djelovao u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj te dva iz vremena socijalističke Hrvatske. Arhivsko gradivo prosvjetnih ustanova čini u DA Osijek 150 fondova razdijeljenih u podcjeline: odgoj/obrazovanje, osnovne/pučke škole te đački domovi. Arhiv se ponosi gradivom dviju osječkih gimnazija koje su pohađali biskup Strossmayer i nobelovac Vladimir Prelog te jedne pučke škole gdje su sačuvani tragovi đačkog doba Lavoslava Ružičke. Veći je dio fondova skupine srednjoškolske razine popraćen pregledom povijesti stvaratelja i kraćim napomenama o sadržaju ili strukturi gradiva. DA Osijek u okviru svoje akvizicijske politike i nadalje prikuplja gradivo škola s područja svoje nadležnosti. Svega pet fondova čini skupinu arhivskog gradiva kulture, znanosti i informiranja, od kojih Lj. Dominković vrijednima ističe fondove Radio-stanice Osijek te fond samoga Državnog arhiva u Osijeku, iako za

njih ne donosi niti povijest stvaratelja niti sadržajne natuknice. Arhivsko gradivo zdravstvenih ustanova u DA Osijek čini 13 fondova (bilo bi uputno da su u nazivu skupine istaknute i socijalne ustanove, budući da su i one smještene unutar poglavlja). Priređivačica je značajem i obimom, poprativši ga sadržajnom napomenom, kao jedini iz te skupine fondova izdvojila fond Kliničke bolnice Osijek.

Arhivist Dario Mlinarević predstavio je obimnu cjelinu arhivskog gradiva, tj. fondove gospodarstva i bankarstva, za čiju obradu je nadležan čitav arhivski odjel, koji brine za oko 1.500 d/m gradiva. Odjel slijedi uglavnom klasifikacijske odrednice, ponajprije one do 1945. - razdoblje socijalizma i one za razdoblje nakon 1990, a unutar toga prema vrstama djelatnosti: gospodarska udruženja s pripadajućim podjelama, banke i novčani zavodi, ratarstvo, stočarstvo, lov i ribolov, industrija i rudarstvo, trgovina, ugostiteljstvo i turizam, građevinarstvo, promet i veze, obrti, stambena i komunalna djelatnost, vodno gospodarstvo, tiskare i intelektualne usluge. Pojedini su fondovi, poput komora, opisani povijesnom i sadržajnom crticom, dok je većina cjelina, osim područja industrije, rudarstva i energetike, gdje za najveći dio fondova također dobivamo takve informacije, sumarno prikazana s karakterističnim podacima za vrstu djelatnosti. Pridavanje pažnje obradi, što se očituje dobrim dijelom u izrađenim obavijesnim pomagalima fondova te predstavljanjem stvaratelja i samoga gradiva ove skupine, ilustrira činjenicu kolika je važnost toga gradiva za područje čitave slavonske regije.

Skupinu arhivskog gradiva političkih stranaka, društveno-političkih organizacija i sindikata prikazuje u sadržajnom nizu Liljana Dominković nudeći pregled 185 tijela: Komunističke partije/Saveza komunista Hrvatske, Narodne fronte/Socijalističkog saveza radnog naroda, Narodne omladine/Saveza socijalističke omladine, Antifašističke fronte žena/Konferencije za društvenu aktivnost žena, Saveza udruženja boraca NOR-a i drugih udruga vojnog karaktera te sindikata, sukladno njihovoj administrativno-teritorijalnoj podjeli. Za svaku od cjelina donesen je sumarni povijesno-arhivski pregled, tek se poneki fond obrađuje pojedinačno. Ista je arhivska djelatnica obradila i skupinu Arhivsko gradivo vjerskih ustanova upoznavši čitateljstvo s nevelikom količinom gradiva katoličke crkve, pravoslavne crkve te protestantskih crkava, ne ulazeći u detalje niti jednog od 6 postojećih fondova.

Između prethodne dvije cjeline smještena je ona arhivskog gradiva društava, udruga i udruženja koju je priredio Stjepan Sršan, a u nju je uvršten 221 fond koji slijedom donosi skupine: cehova, dobrotvornih društava, kulturno-prosvjetnih društava, sportskih društava te društava i udruga nacionalnih manjina. Autor poglavlja donosi uobičajene podatke za odabrane fondove, iako bi preglednosti radi bilo primjerenije da su fondovi i naslovom uokvireni u već spomenute skupine.

Jednu od najvrednijih skupina osječkog arhiva čini ona arhivskog gradiva vlastelinskih, obiteljskih i osobnih fondova, koju također obrađuje S. Sršan. S obzirom na važnost povijesno-geografskog nasljeđa, vlastelinski fondovi podrobno su opisani u ovome poglavlju, osobito fond Vukovarskog vlastelinstva, dok

je 30 obiteljskih arhivskih fondova te 78 osobnih predstavljeno samo s osnovnim podacima pregleda, iz kojih je vidljivo da većina tih fondova nema obavijesnog pomagala.

Posljednju cjelinu pregleda gradiva obradio je Vilim Matić, a odnosi se na pohranjene zbirke i to: matičnih knjiga, kartografske zbirke, planova i nacрта, fotografija, tiskovina, filmskog gradiva, muzikalija, pečatnjaka i žigova, raznih tematskih zbirki i naposljetku zbirki dopunskih preslika arhivskog gradiva iz inozemnih arhiva.

Među dodatna poglavlja Vodiča o Državnom arhivu u Osijeku uvršten je tekst o radu Dokumentacijsko-informacijskog centra arhiva koji potpisuje arhivistica specijalistica Zita Jukić te poglavlje o radu i ustroju knjigoveško-restauratorske radionice DA u Osijeku pripremljen od Ljubomira Šarića, knjigoveže-restauratora. Između ovih poglavlja uvršten je popis izdanja DA u Osijeku.

Kao pripadajući arhivski sabirni centri Državnog arhiva u Osijeku, svojim su se gradivom predstavili centar Vinkovci, osnovan 1989. te centar Virovitica, osnovan 1999. Fondove i zbirke koji pokrivaju sve klasifikacijske skupine dotad Arhivskog sabirnog centra Vinkovci, za ovo je izdanje priredio arhivist specijalist Marko Landeka, iako treba podsjetiti da je gradivo iz nadležnosti današnje Vukovarsko-srijemske županije pohranjeno u tome centru, 2007. godine postalo dijelom novoosnovanog Državnog arhiva u Vukovaru. Rad i ustroj Arhivskog sabirnog centra Virovitica kojeg čine fondovi iz područja gospodarstva i bankarstva predstavio je Dražen Kušen.

Na kraju Vodiča tajnica Arhiva Dubravka Farkaš donosi popis svih djelatnika arhiva u Osijeku od 1947. do 2006. s njihovim radnim zvanjima i trajanjem radnog odnosa. Osim sažetka na hrvatskom, ovo izdanje zaključuju sažeci na engleskom i njemačkom jeziku. Sadržaj poglavlja na kraju je knjige.

Nevelik obimom, opremljen ilustracijama i tiskan na papiru visoke kakvoće, ovaj je Vodič prije svega popularan, prilagođen i relativno lako uporabiv pregled namijenjen širem korisničkom krugu. Odabir podataka, njihova sustavnost, popratni tekstovi, priloženi digitalni oblik, općenito urednički pristup, iz korisničke perspektive vjerojatno može zaslužiti odobravanje, sa stručne bi se moglo dodati nešto zamjerki. Kako je mnogim našim arhivima priprema ovakvih izdanja zahtjevan i višegodišnji zadatak, za očekivati je da nakon dugotrajnog posla predstavljeno izdanje pruža što uređeniji dojam (usklađeni naslovi cjelina, odmjereni i primjereni popratni tekstovi, jasna objašnjenja svih korištenih znamenki, posebice signatura, sustavan pristup odabiru podataka, lektorski i korekturno dotjeran tekst i sl.). Unatoč mjestimičnim primjedbama koje bi se iz konceptijskog i izvedbenog gledišta mogle uputiti, treba ipak pozdraviti toliko potrebne cjelovitije suvremene preglede gradiva hrvatskih arhiva.

Diana Mikšić